

primum, statim dicta declarant, addendo, non licere ipsi aliquid accipere sine licentia superioris: hæc autem licentia superioris potest haberi, vel explicita, vel tacita, vel rationabiliter præsumpta: de quibus viderint, qui ea indigent.

ARTICULUS VII.

Solvuntur Objectiones.

176. **O**B. 1. contra dicta n. 173. Per professionem Religiosus se, & omnia sua tradit integrè religioni: ergo non amplius sibi, sed religioni acquirit; sicut nempe, si quis omnia sua bona, præterita, præsentia, & futura, donaret alteri: ergo Religiosus per professionem fit incapax dominii. Confirm. 1. Religiosus, ut sæpe in finatur in jure canonico, se habet ad religionem, ut servus ad dominum: sed servus est incapax dominii, & quidquid acquirit, domino acquirit: ergo etiam Religiosus est incapax dominii: ergo per ipsam professionem, per quam fit Religiosus, etiam fit incapax dominii. Confir. 2. Ut habetur C. *Placuit communi*. 16. q. 1. Religiosus est mortuus, saltem civiliter, & quidem per professionem: ergo per hanc etiam expirat ejus dominium. Resp. neg. ant. nam, si religio est bonorum, & dominii incapax, ut Franciscanorum, non tradit Religiosus religioni bona sua vi professionis, sed tantum se, suamque personam: & tamen hæc traditio non est minus perfecta, quam in aliis religionibus.

Ad 1. confirm. Si paritas tenet quoad omnia, poterit Religiosus ex consensu monasterii habere aliquid proprium, sicut servus ex consensu domini, quod est falsum. Dein omisso toto priori syllogismo, neg. 2. conf. seu nego, oriri eam incapacitatem ex professione: & dico, quod, sicut incapacitas servi ad dominum, provenit ex lege humana, ita incapacitas Religiosi ad dominium oritur ex lege canonica. Ad 2. confirm. dist. ant. Religiosus est ita mortuus, præcisè per professionem, neg. ant. per hæc ut affectam lege Ecclesiastica, reddente eum incapacem proprietatis. conc. ant. & neg. conf. Sola professio tantum obligat Religiosum, ad exuendum se omni affectu erga temporalia, nondum autem reddit eum omnis juris proprietatis incapacem.

177. Ob. 2. contra 3. conclusionem. S. Thomas 2. 2. q. 78. a. 1. in corp. ait: *Unde in talibus rebus usu consumptibilibus non debet seorsum computari usus rei à re ipsa. . . & propter hoc in talibus per mutuum transfertur dominium*: ergo non datur in his purus usus facti, nec talem tantum habent Religiosi. Confir. Joannes XXII. in Extrav. *Ad conditorem canonum*, de verborum significat. negat, usum facti separari posse à dominio, in rebus usu consumptibilibus: & in sequenti Extrav. *Quia quo-*

rundam. idem repetit, ac insuper ait, quod nemini liceat impugnare ea, quæ in Extrav. *Ad conditorem* sunt *diffinita, ordinata, seu facta*: ergo.

178. Resp. dist. ant. & S. Thomas loquitur de usu juris. conc. ant. loquitur de puro usu facti, neg. ant. & conf. loquitur enim S. Doctor de usu, qui datur in mutuo, & sic eum etiam explicat Gormaz de *justit. n. 403*. Ad confir. neg. conf. Pontifex in illa Constitutione non definit, sed tantum probat rationibus, non dari eum usum facti: & dominium in bona Fratrum minorum abdicat. Quod non definit, est clarum; nam tum in Constitutione *Ad conditorem*, tum in altera *Quia quorundam*, aliquoties dicit, probari, vel esse probatum: quod non est, esse definitum. Definivit quidem, esse defidè, quod Christus habuerit aliquid proprium, & hoc potius in Extrav. *Cum inter nonnullos, eodem tit.* ubi oppositum, ait, esse hæreticum: sed quod non detur usus facti simplex absque jure, non definit.

Hoc videtur ipsemet insinuare; nam, quando in Extrav. *Quia quorundam. sub finem*, dicit: *Inhibemus, ne quisquam contra diffinita, ordinata, seu facta, per ipsam* (Constitutionem *Ad conditorem*) *verbo, vel scripto, scienter approbet aliquid, vel defendat. Siquis vero contra presumpserit, tanquam contumax, & rebellis Romane Ecclesie, ab omnibus habeatur*: per hoc ipsum ostendit, non omnia definita, sed aliqua esse tantum ordinata, alia probata &c. Sed neque per contumacem, & rebellem Ecclesiam, videtur intelligere hæreticum; nam inter ista duo in ipsa hac Constitutione clarè distinguit, ut patet legenti. Quomodo autem inter se conciliantur Pontifices, Joannes iste XXII. & Nicolaus III. vel, ut à Joanne sæpe appellatur IV. explicavimus in tract. de *virt. Theol. n. 337*.

179. Ob. 3. Usus facti, vel debet simul esse usus juris, vel debet esse iniquus: ergo non est possibilis simplex usus facti licitus. Confir. 1. Potest etiam dari jus pro uno solo instanti: ergo, etiam iste usus facti revocabilis sit, non necessariò excludit jus. Confir. 2. Usus facti etiam est jus utendi re, salvà ejus substantià: ergo est usus juris. Resp. hoc argumento etiam utitur Joannes XXII. in sua constitutione *Ad conditorem*: sed non est efficax; itaque neg. ma. nam datur medium, scilicet usus, non ex jure, sed ex licentia semper revocabili, ut probatum à n. 174. & ostenditur ulterius sic. Invitatus ad prandium, absque ullo jure licitè comedit cibos; si enim hospes eum impediret, non faceret ei injuriam, saltem realem: si autem alius ipsum impediret, ne cibos comederet, e. g. si eos auferret, faceret ei injuriam, non immediatè ratione ciborum, sed ratione impeditæ potestatis physice, ut dictum de paupere, vel patre. n. 23. Quod si dominus alios ei cibos apponeret, invitatus contra furem agere nullatenus posset, nisi fortè de injuria personali.

Ad 1. confirm. conc. ant. neg. conf. quia illud

illud jus datum, etiam tantum pro unico instanti, pro illo eodem non est revocabile: purus autem usus facti etiam pro instanti, pro quo datur, est revocabilis, saltem ex natura sua, & intrinsecè: quamvis extrinsecè, seu ratione sensus compositi existentie suæ, non sit pro eo instanti revocabilis, seu destruibilis: scilicet habet se sicut creatura, quæ etiam eo instanti, quo existit, est simpliciter à DEO destruibilis, quamvis in sensu composito existentie destrui non possit. Ad 2. confir. neg. ant. ex duplici capite; nam primò in usu consumptibilibus non manet salva substantia: secundò, hic usus non est jus, sed pura licentia.

180. Ob. 4. Si in rebus usu consumptibilibus potest separari usus facti à dominio, id etiam poterit fieri in pecuniis: ergo potest quis, petere aliquid pro dominio pecuniarum, e. g. centum florenos pro centum florenis, & insuper aliquid pro ejus usu: sed aliquid petere, pro usu pecuniæ distincto ab ejus dominio, est usura: ergo. Resp. conc. ant. (nam Religiosus etiam in pecuniis ad ejus usum concessis tantum habet usum facti) neg. conf. Centum floreni jam adæquant dominium, & usum aliorum centum florenorum; dominium enim nudum pecuniæ absque usu, nullo modo valet centum florenos, sed tantum simul cum usu juris, unde non potest plus peti, nec sine usura licitè accipi.

Quæstio tamen hæc est, an usus iste simplex facti revocabilis sit vendibilis. Gormaz, ac alii communis negant; quia, cum non sit jus, non est pretio æstimabilis; nam, si e. g. nunc venderes usum revocabilem equi, & sequenti instanti eum usum ab emptore revocares, quid prodesset huic iste usus? quomodo ergo eum ex justitia posses obligare ad solutionem? Nec ex eo, quod iste usus possit gratis dari, atque etiam gratiarum actione dignus sit, etiam dignus videtur pretio. Aliud est de usu juris, rerum usu non consumptibilium; utique enim pretium exigere potest pro usu commodato vestium.

Contra Ininger de *dominio. disp. 1. q. 3. a. 3.* putat talem usum esse vendibilem, sed modico sanè pretio: putatque, esse pretio æstimabilem spem, quam emptor potest concipere de eo, quod usus non sit revocandus, vel ob subitanam mortem, vel ob oblivionem domini: qua securitate, dum se privat dominus, etiam pretio æstimabilem obligationem subire videtur. Ne tamen sit palliata usura, putat hic auctor, datum pro usu debere detrahi à dato pro dominio. Id saltem tenendum est, dominium pecuniæ non esse vendibile seorsim ab usu pecuniæ; quia emptor, vel quasi emptor illius, simul etiam emit ejus usum: & hinc jam censetur iste venire in contractum: atque hoc est, quod vult S. Thomas citatus n. 177.

181. Ob. 5. L. *Si vini. 7. ff. de usufructu earum rerum, quæ usu consumuntur*, dicitur: *Si vini, olei, frumenti, usufructus legatus erit, proprietatis ad legatarium transferri debet*: ergo in his usu consum-

ptibilibus usus non est distinctus ab omni dominio. Confir. 1. Quia habet usum facti, potest rem etiam destruere, vel donare &c. ergo habet jus perfectè disponendi de re, adeoque dominium perfectum. Confir. 2. Talis potest etiam transferre jus in alios: ergo etiam ipse habet jus. Resp. dist. conf. Non est distinctus ab omni dominio usus juris, seu omnino usufructus, ut ibi dicitur. conc. conf. usus tantum facti, de quo lex non loquitur. neg. conf. Addit tamen lex, à tali legatario debere cautionem præstari, quod suo tempore res sit integrè domino restituenda.

Ad 1. confirm. dist. ant. qui habet usum facti, potest hoc facere nomine suo, & auctoritate propria, & quidem per potestatem irrevocabilem. neg. ant. nomine alieno, & per potestatem tantum revocabilem. conc. ant. & neg. conf. Etiam tutor potest destruere, vel donare res pupilli, quin sit dominus. Ad 2. confirm. iterum retorqueo argumentum in tutore. dein neg. conf. Qui tantum habet purum usum facti, non habet jus proprietatis ad eas res: sed habet tantum potestatem aliquid faciendi nomine alieno, & quidem hanc revocabilem: vel ad summum habet jus reflexum, mediatum, virtuale, vel eminentiale, ad translationem juris, quatenus habet potestatem legitimam, ad aliquam actionem, qua posita tanquam titulo, vel conditione, oritur jus in alio. Sic etiam magistratus habet jus transferendi bona, ab uno in alium privatum, ob bonum publicum, quin habeat jus proprietatis in illa bona.

182. Quidam hæc ulterius agunt de bonis Fratrum Minorum: sed videtur mihi hæc cura potius ipsi relinquenda. Breviter dico, dominium eorum bonorum defacto esse apud Sedem Apostolicam, quæ Fratribus illis usum relinquit, quem possit absque injustitia revocare: quantum, ut advertit Illung, conformiter intentioni dantium, debeat eum ipsis relinquere. Nec hæc opponi potest, Fratres Minores posse impedire fures; id enim rectè faciunt nomine Pontificis: qui tamen etiam permittit ipsis fieri restitutionem ablatorum: imò probabiliter licentiam dedit, donandi ablata, vel eximendi fures, aut iniquos detentores ab onere restitutionis. Sed nec opponi potest, fideles offerre, & donare elemosinas Fratribus, non Pontifici; nam fideles offerunt eas eo modo, quo censentur acceptari ab illis Religiosis: & modò oblata in horum utilitatem cedant, non sunt solliciti, penes quem dominium sit.

ARTICULUS VIII.

Quale Dominium competat Conjugibus, & Servis.

183. **C**onjugatorum bona valde diversa sunt. Primò sunt bona, quæ maritus habet allunde, quam ab uxore, nec ejus incuit, vel per

per ejus cooperationem acquirit. Secundò sunt *bona dotalia*, seu *dos*, quæ marito datur, aut promittitur ab uxore, vel nomine uxoris ab alio, ad onera matrimonii sustinenda: diciturque *profecticia*, si à patre, vel ascendente paterno proveniat: *adventitia* autem, si ab alio, quam patre, nec patris intuitu obveniat. Dicitur etiam *estimata*, si certo pretio taxetur: quæ estimatio aliquando venditionem facit, quando scilicet estimatur dos eo fine, ut maritus soluto matrimonio non teneatur reddere dotem, sed ejus pretium: aliquando autem non facit venditionem, quando scilicet estimatur dos, tantum ea intentione, ut, casu, quo mariti culpa pereat, pretium certum repeti possit.

Tertiò est *contrados*, seu id, quod maritus, vel alius istius nomine, dat uxori, in compensationem, vel securitatem dotis. Hæc de jure debet æquare dotem: sed ex quorundam locorum consuetudine non æquat illam, imò aliquando nulla datur. Quarto sunt *parapherna*, seu *paraphernalia*, quæ mulier habet extra, vel præter dotem. Quintò est *arrha*, quam mutuo dant sponsi in contractu sponsalium, tanquam pignus futuri matrimonii. Sextò est *sponsalitia largitas*, olim dicta *donatio ante nuptias*, suntque ea munera, quæ sponsi mutuo dant, contemplatione nuptiarum, & in contestationem stabilis affectus. Septimò est *donum illud*, quod non habet proprium vocabulum latinum, sed germanicè vocatur *Morgengab*, èstque id, quod maritus altero die nuptiarum donat sponsæ, pro more ejusque provincie. Octavò denique sunt *bona communia*, seu quæ conjuges, communi labore, negotiatione, vel donatione utriusque simul facta, vel alio titulo communi, lucrantur.

184. Jam bona primi generis per se spectant ad maritum, & nullatenus ad uxorem, nisi fortè titulo contrados, vel alio speciali ei essent obligata. Econtra *parapherna* pleno jure spectant ad uxorem. Expedit autem, ac plerumque decet, ut etiam horum administratio viro (siquidem aptus sit) detur: fructus tamen ad uxorem pertinent. Jam *sponsalitia largitas* secuto matrimonio transit in dominium absolutum donatariorum. Quodsi per unius culpam matrimonium non sequatur, altera pars, & repetere potest à se donatum alteri, & retinere ab altera donatum sibi. ita *L. Cum veterum 15. Cod. de donat. ante nuptias*. Si autem per mortem unius solvatur sponsalia, tunc data à sponso quoad dimidiam partem reddi debent, si osculum intervenerit: hoc autem omisso, totum reddendum est: at verò eorum, quæ sponsa dedit, non secuto matrimonio, in omni casu tota donatio infirmatur, & reddenda sunt omnia. *L. si à sponso 16. Cod. eodem*. Econtra *arrha* secuto matrimonio redit ad donantem; quia tantum est pignus: si autem culpa unius partis matrimonium non sequitur, perdit ea *arrham*, debetque acceptam etiam *arrham*

reddere: imò, si majorennis sit, tenetur in duplum (hoc est, tenetur insuper aliud quod *arrha* æquivalens reddere) vel etiam in quadruplum, si conventio facta sit ex *L. Arrhis 3. & L. Mulier. 5. Cod. de sponsalibus*.

185. Donum dictum *Morgengab*, nisi obstat speciale pactum, aut consuetudo, est penes uxorem à puncto traditionis. Et licet alia donationes inter conjuges sint invalidæ, vel ante mortem ad libitum revocabiles, hæc tamen donatio specialiter excepta est. Insuper etiam *sponsalitia largitas* non est invalida; quia est donatio, non tam inter conjuges, quam inter sponso: & licet detur aliquo modo intuitu nuptiarum, & non sit valida, nisi nuptiis secutis, tamen, his secutis, retrahitur fictione juris ad tempus antecedens, quo donatio facta est, ut ex eo jam tempore censetur, non tantum donum, sed etiam fructus, si quem tulit, fuisse sponsæ, & ipsa donatio completè facta, quando adhuc nondum fuit matrimonium.

186. Dominium dotis estimatæ, estimatione faciente venditionem, directum, & utile, est mariti. *L. Quoties res. 5. Cod. de jure dotium*; censetur enim maritus illam emisse; unde & lucrum, & periculum, est illius: sique pereat, maritus perit, etsi sine causa, aut culpa. Retinet tamen etiam in hoc casu uxor reale aliquod jus in rebus dotalibus, in tantum, ut, si cætera bona mariti non æquent dotis pretium, tunc uxor possit sibi vindicare res ex dote extantes, exclusis omnibus aliis creditoribus, quantumvis privilegiatis. Idem juris est, si dos constituitur, in rebus, consistentibus in numero, pondere, aut mensura; imitatur enim naturam mutui, transferturque dominium in maritum.

Si autem dos estimata non fuerit, vel saltem sine venditione, dominium naturale manet penes dantem, si sit dos *profecticia*: vel penes uxorem, si sit *adventitia*, ut habet communior, & colligitur ex *L. In rebus 30. Cod. de jure dotium*. Habet tamen maritus usumfructum, & dominium civile; unde etiam uxorem tenetur alere. Per *dominium naturale intelligitur* illud, quod facit verè dominum: per *dominium civile intelligitur*, quod tantum alicui fictione juris tribuit jus ad certos effectus, aliàs dominio naturali proprios: tales sunt libera administratio, & vindicatio. Hæc autem de dote dicta intelliguntur secuto matrimonio; nam dos in ratione dotis completur per matrimonium; est enim promissio conditionata, si scilicet matrimonium sequatur. Unde si dos, seu illa bona, ante matrimonium forent tradita, & perirent, damnum foret uxoris, vel dantis. ita *Linger de dominio disp. 2. q. 5. a. 2.*

187. Dominium *contrados* naturale, directum, & utile, regulariter habet maritus: at verò dominium civile habet uxor. Quidam putant, uxorem tantum habere actionem hypothecariam, sed res non est magni momenti: attamen *Novellè 61. Ut immobilia antenuptialis donationis*. tribuitur uxori

uxori vindicatio, quæ est effectus domini civilis. De reliquo contrados teste Illung imitatur dotem. Unde 1. sicut dos per se mortuo marito ad uxorem, ita contrados mortua uxore ad maritum redit. 2. si pactum præcessit de lucranda dote, uxore prius mortua, censetur etiam pactum initum fuisse, ut, mortuo marito, uxor haberetur contradotem. 3. sicut maritus propter adulterium uxoris, post sententiam judicis lucratur dotem, ita uxor eodem modo lucratur contradotem, adulterium committente marito.

Quod attinet ad dominium bonorum communium, pendet hoc potissimum ex pactis nuptialibus; aliquando enim conjuges ineunt, non tantum societatem vitæ, sed etiam bonorum, ut lucra, & damna, sint communia: aliquando aliter contrahunt. Administratio tamen marito ut plurimum competit. Quodsi speciali titulo aliqua pars aliquid acquirat, e. g. donatione specialiter in favorem unius facta, non coipso sunt communia, nisi pactum tale præcesserit. Ex hisce pactis etiam desumi debet, an, si uxor juvet maritum in negotiatione, possit ex impensis, & pecunia mariti, petere compensationem laboris: quodsi possit, & tamen non petat, censetur condonare &c.

188. Ex his aliqua inferuntur. Primò. Uxor peccat, si ex fructibus dotis, inscio, & invito marito, sibi aliquid furripit; nam accipit alienum. Secundò. Si tamen uxor videat dilapidari bona, & periculum esse dotis amittende, potest uti tacita compensatione, & clam ex mariti bonis accipere summam competentem. Tertiò. Potest uxor ex bonis mariti facere eleemosynas moderatas, quales facere solent communiter mulieres ejusdem conditionis; nam consuetudo in similibus jus tribuit: & maritus esset irrationabiliter invitatus. Nec obstat textus S. Augustini, qui refertur *C. Quod DEO. 33. q. 5.* ubi ait: *Nihil ergo de tua veste, nihil de tuo auro, vel argento, vel quacunque pecunia, aut rebus ullis terrenis tuis, sine arbitrio ejus (viri) facere debuisti*; S. Augustinus enim loquitur, non de faciendis tantum aliquibus eleemosynis, sed de omnimoda depositione, vel, ut glossa ibi dicit, de omnimoda bonorum donatione, Ecclesie facta: vel potius de proposito, non utendi amplius vestibus, vel aliis statui nobili conjugis convenientibus, sed tantum utendi vestibus nigris &c. quæ non veniunt ad rem. Dein à tempore S. Augustini potuit consuetudine aliud introduci.

Quartò. Quodsi uxor habeat consanguineos valde pauperes, potest has eleemosynas ipsis dare: at extraordinarias dare non potest: de quo videatur *Lugo de just. disp. 16. sec. 4. n. 71.* & *Busenbaum l. 3. tract. 5. c. 1. dub. 4.* Quintò. Potest uxor de bonis mariti facere expensas necessarias, ad avertendum malum grave, temporale, vel spirituale mariti, e. g. ne ab officio amoveatur; quia etiam damna talia redundant in detrimentum uxoris, & totius familie. *R.P. Ant. Mayr Theol. Tr. VIII.* G

quod ipsa merito avertere debet, quantum potest. Sextò. Potest uxor de bonis communibus, procurare necessaria domui pro suo statu, ut vestes, alimenta &c. quæ quidem deberet petere à marito: sed, si hic nimis iracundus dare nolit, cum deberet, potest uxor clam accipere; nisi ex hoc merito gravius incommodum metuat. Addit *Linger de domin. disp. 2. q. 5. a. 3. n. 5.* quòd, si uxor sibi detrahat aliquid ex competenti sustentatione, possit id pleno jure aliis dare, ferme, ut diximus de Clericis *n. 130.* *Gormaz quoque n. 516. de justit.* ait, quòd, si uxor ea, vel partem eorum, quæ maritus ei dat ad congruam sustentationem, parimoniam suam servet, pleno jure illa lucratur.

189. De bonis servi non est multum dicendum; quia hæc questio, nostris in regionibus, vix habet usum; nam, quos mancipia vocamus, non sunt propriè talia, nec propriè servi, sed tantum cum addito limitante *servi adscriptitii*, vel *originarii*: re ipsa autem sunt liberi, atque ingenui, & solum habent arctius quoddam genus obligationis, & subjectionis ad dominum territorii, in ordine ad certa, & plura obsequia, realia, & personalia, quæ alii subditi alterius territorii: habent insuper annexam aliquam quasi maculam civilem, ut nec ad ordines sacros, nec ad gradus literarios admittantur, antequam à dominis legitime manumittantur. Cæterum servitus strictè dicta facit, ut homo sit in bonis domini, atque in ejus dominio: & quidquid acquirit, non sibi, sed domino acquirat: insuper incapax sit domini in ulla bona fortunæ, itémque incapax cujuscunque officij publici: sed nec ordinis religiosi, nec sacerdotij suscipiendi; quia hæc cederent in præjudicium domini, cui deim non possit præstare omnia debita obsequia.

190. Inducta est servitus jure gentium, maxime occasione belli, in quo, cum captivi potuissent occidi, servati sunt, seu servi facti, voce hæc, non à *servio*, sed à *servo* derivata: inter Christianos tamen captivi in bello non amplius fiunt servi. Olim etiam arrogabant sibi domini jus in vitam, vel membra servorum: at quoad hoc correctum est jus civile à canonico. Sed neque potest dominus absque peccato, imò nec sine injustitia, abuti corpore servi, aut ancillæ, eamve prostituere, nec etiam impedire matrimonium, nisi specialiter ad hoc non contrahendum se obligasset: neque etiam dominus habet jus in famam servi, aut bona spiritualia. Mitigatus insuper est modò rigor antiquus, & servi capaces facti sunt aliqualis domini per legitimam consuetudinem.

Itaque 1. servi acquirunt peculium contentiente domino. 2. lucrum ex hoc etiam manet ipsis. 3. si laborent ultra præscriptum domini, lucrum faciunt suum. 4. lucrari aliquid possunt per parimoniam, sibi subtrahendo ex iis, quæ sine incommodo domini consumerent. 5. manet ipsis, si aliquid eis legetur cum conditione, ne transeat ad dominum. 6. item manet ipsis, siquid eis datur,

tur, ut se redimant. 7. item illud, si quid eis debeatur in compensationem injuriæ, ipsi in membris, vel honore illatæ &c. quod confirmatur ex eo, quod leges quædam præscribunt modum, quo servus redimi queat: & quod à jure detur ipsis actio contra dominum, si probent, se suis pecuniis redemptos fuisse; nam in ordine ad talem actionem debet necessarîo supponi, illos nummos fuisse servorum, adeoque istos habuisse dominium eorum.

ARTICULUS IX.

Quale Dominium competat Filiisfamilias.

191. Dicitur homo usque ad annum septimum *infans*, tum masculus usque ad annum decimum quartum completum *impubes*: filia usque ad duodecimum: media ætate inter infantiam, & pubertatem; masculus usque ad decimum cum dimidio dicitur *infantia proximus*, cum dimidio (puella autem usque ad nonum) deinceps dicitur *proximus pubertati*: ab annis pubertatis usque ad vigesimum quintum completum dicitur *minor*, sive *minorænnis*; & siquidem sit sub tutore, dicitur *pupillus*: si sub curatore, dicitur *cliens*. Post annum vigesimum quintum dicitur *major*, sive *majorænnis*. Si tamen talis adhuc sit sub patre, dicitur *filiusfamilias*, per quem intelligitur omnis ille, qui adhuc sub patria potestate, sive jure paterno, constitutus est. *Jus paternum* autem, vel *patria potestas* est, quam habet supremus ascendens in filios, & filias, cæterosque legitime descendentes, per lineam masculinam, in ordine ad certos effectus, jure civili introductos; unde, de jure communi, descendentes non sunt in potestate ascendens immediati, e.g. patris, si adhuc vivat ascendens superior, e.g. avus, vel proavus: supposito tamen, quod pater non sit emancipatus; nam, si hic emancipatus foret, tunc in huius, & non amplius in avi, vel proavi potestate, essent ejus liberi; cum ipse jam non sit filius, sed paterfamilias. Excipit tamen eos, qui nati essent ante emancipationem; hi enim in potestate avi manerent.

192. Ut autem habet Layman l. 3. tr. 4. c. 8. n. 14. emancipatur filius 1. per mortem naturalem ascendens, in quorum potestate fuit. 2. per mortem eorum civilem, seu maximam, & mediani capitis deminutionem, de qua n. 88. dictum. 3. per lapsum patris in hæresin, etiam ante condemnationem, ubi jus commune adhuc quoad hoc viget. 4. per emancipationem coram judice factam. 5. per electionem filij, ad patriam, vel consularem dignitatem. 6. per electionem ejus in Episcopum, vel Cardinalem. 7. ex communi doctorum per professionem religiosam; restringit tamen hoc ultimum Ininger de dominio disp. 2. a. 1. dicens, emancipari filium per professionem re-

ligiosam quoad odiola, non verò quoad favorabilia. 8. per adoptionem filij, non ab extraneo factam, sed ab avo, vel materno, vel paterno. Addit Layman, quibusdam locis emancipari etiam per matrimonium contractum: & Ininger loco modo citato dicit, esse universalem ferme consuetudinem hodie, ut per conjugium filij emancipentur, saltem post separationem fori, & habitacionis; unde consuetudo potissimum inspicenda est. Tandem, si pater ab hostibus captus sit, suspensum est ejus jus; si enim redierit, recuperat patriam potestatem: si secus accidat, filij censentur liberi ab initio captivitatis.

193. Ulterius per Ascendentes intelliguntur mares; nam, nec mater, nec ascendentes, per lineam femininam, gaudet jure paterno: imò nec avus maternus gaudet illo; quia, licet mas sit, non est in linea masculina ascendens: & uxor per matrimonium transit in familiam mariti. Descendentes autem sunt ab ascendentibus prognati: & isti hic intelliguntur legitimi; nam illegitimi, & naturales, non sunt in potestate patris, aut supremi ascendens, nisi prius legitimentur. Legitimi autem filij, qui ex nuptiis verè, aut putativè justis, nascuntur. Illegitimi naturales de jure canonico sunt ii, qui nascuntur ex parentibus non conjugatis, sed tamen habilibus ad matrimonium inter se in eundem. Illegitimi spurij sunt, qui nascuntur ex parentibus, tunc ad matrimonium inhabilibus.

Legitimantur autem naturales, non verò spurij, per subsequens matrimonium C. Tanta. 3. qui filij sint legitimi. Legitimantur, etiam per rescriptum, seu gratiam principis: solèntque etiam hæc potestas legitimandi concedi quibusdam aliis inferioribus principibus, qui dicuntur *Comites Palatini*: quorum tamen legitimatio non est ita favorabilis, ut prior: nec tot effectus præstat. Qui ingrediuntur aliquam religionem, legitimantur per hunc ipsum ingressum ad ordines sacros suscipiendos: non verò ad dignitates religionis, ut habetur C. Ut filij. 1. de filiis presbyterorum.

Sed nec filij tantum adoptivi, subsunt juri paterno, nisi sint arrogati, vel adoptati, ab uno ex ascendentibus paternis, vel maternis. Adoptio autem in genere est actus legitimus, per quem is, qui naturà non est, fit filius electione. Dividitur in adoptionem specificè sumptam, quæ est assumptio personæ sub patria potestate adhuc constitutæ; & arrogationem, quæ est assumptio personæ sui juris, & sub nullius patris potestate constituta.

194. Effectus patriæ potestatis est Laymanno l. 3. tr. 4. c. 8. n. 2. & Ininger de dominio disp. 2. g. 4. n. 1. sunt sequentes. Primò. Potest pater filium, aut filiam, cogente necessitate famis, vel similibus, vendere, aut pignori dare; servitus autem ista non est necessarîo perpetua, sed potest à parente, vel alio, filius iterum redimi, & libertati restitui: imo, ut docet Laymanno l. 3. tr. 4. c. 17. n. 31. ex multorum sententia, pac.

pater, si ad meliorem fortunam postea venerit, debet filium redimere. Secundò. Filiusfamilias non potest cum patre contendere, nec pater cum filio: nec solet concedi venia contendendi. Excipi tamen debet; si agatur de peculio castrensi, vel quasi castrensi, vel de alimentis, vel bonis adventitiis; vel si Pater, & filius, non agent nomine proprio: vel si lis sit de ipsa emancipatione. Excipiendæ etiam sunt causæ criminales exceptæ, itèmq; causæ Ecclesiasticæ, in quibus agitur de peccato vitando. Alii autem filij emancipati possunt, petita, & obtentâ veniâ, agere in judicio contra ascendentes.

Tertiò. Filius sine patris consensu agere nequit in judicio, nisi de bonis castrensi-bus, vel quasi talibus, vel in causis spiritibus, de matrimonio, decimis, beneficiis. Quartò. Filius non potest sine consensu patris, donare mortis causâ: testari verò etiam cum ejus consensu non potest, nisi de castrensi-bus, vel quasi castrensi-bus. Quintò. Pater contra eum, apud quem filius est, vel dolo malo esse delitit, agere potest ad exhibendum, nisi justa causa absentie subsit, e.g. si tutus apud matrem versetur, si religionem ingredi velit &c.

Sextò. Ut addit Ininger, filio non potest dari curator bonorum, vel litis, invito patre: sed potest pater testamentum dare tutorem filio impuberi, & pupillariter substituere. Septimò. Potest pater remittere injuriam illatam filio, etiam hoc invito. Octavò. Potest pater adire hæreditatem filio delatam, etiam invito isto ex L. finali, Cod. de bonis, quæ liberis. ubi tamen dicitur, patrem posse eam adire sibi, non filio. Nonò. Vicissim pater debet filium scribere hæredem, aut debet nominatim exhereditare; allas testamentum quoad institutionem hæredis non valet.

195. Jam bona filiorum sunt quadruplicis generis, scilicet *Castrensiæ*, quasi *Castrensiæ*, *Profectitiæ*, *Adventitiæ*. Prima, seu *Bona castrensiæ* (aut, ut etiam vocantur *Peculium castrense*) sunt ea bona, quæ filius acquirit ex officio, vel functione militari, stipendio, præda, donatione, seu, quæ vel à ducibus, vel à commilitonibus donata, vel occasione militiæ legata sunt, seu quæ à parentibus occasione professionis ad bellum donata sunt: verbo: quidquid per militiam acquirit, & sine militia non fuisset acquisiturus, ut habetur L. Castrense. 11. ff. de castrensi peculio. Per milites autem intelliguntur omnes ministri, qui exercitum committant, qualescunque dein munus obeant: item prædarii etiam in pace. Ulterius peculium castrense est, quod acquirunt milites palatini, qui principem in aula, vel palatio sequuntur, sive id acquirant labore, sive parimonia, sive donatione principum: item illud, quod ex peculio castrensi, si eo negotientur, lucrantur.

Bona quasi castrensiæ dicuntur, quæ filius acquirit ex officio non militari, habente tamen publicum stipendium, e.g. ex

officio doctoris, consiliiarii, medici &c. item quæ ex dono Augustæ, vel Regine habet: rursum bona Clericorum beneficiaria, quæ filius acquirit post Clericatum. *Adventitiæ bona* sunt, quæ præter castrensiæ, & quasi castrensiæ, filius acquirit, non à patre, nec inritu patris, sed vel ex propria industria aut donatione, legatione matris, seu avi materni. Tandem *Profectitiæ bona* sunt, quæ nec castrensiæ, nec quasi talia, sed vel ex bonis patris protecta sunt, vel ejus inritu, hoc est, ad instantiam patris, vel ob hujus merita, filio sunt donata. vide Layman. l. 3. tr. 4. c. 8. n. 7.

196. Ex his quatuor bonorum generibus prima duo sunt quoad proprietatem, & usumfructum, in pleno dominio filij, habetque hic liberam eorum administrationem, ac potestatem donandi, ac testandi de iis. L. Miles præcipua. §. actionem 4. ff. de castrensi peculio. Item L. Pater, qui dat. 12. ff. eodem & L. Cum oportet. 6. Cod. de bonis, quæ liberis. modo pupillus non sit, ut habetur L. ultima. Cod. de testam. militis; pupillus enim, etsi dominium eorum habeat, testari tamen non potest. Bonorum adventitorum proprietatem spectat ad filium, sed usufructus ad patrem, quamdiu vivit; nisi usufructus legatus legatus fuerit filio: aut siquid filio legatum fuerit, addita hac conditione, ut usufructus ad eum, non ad patrem spectet: quam tamen conditionem mater, vel avia, legitima, filio, vel nepoti debita, adicere non potest. Item, si filius hereditatem, donum, aut legatum accepit, patre contradicente: si unâ cum patre fuisset in hereditatem fratris: si patre sine causa divorcium inuit: si pater filio usumfructum remisit. Bonorum profectitorum dominium ad patrem pleno jure spectat §. 1. v. Sancitum. Instit. per quas personas.

197. Quæres, si filius laboret in domo paterna, exercendo suum officium, e.g. fabri, an sibi, an patri lucratur. Resp. cum Laymanno l. 3. tr. 4. c. 8. n. 11. (ubi citat etiam Molinam, Sanchez, Navarrum, & alios, atque esse communem) lucrum illud esse bonum adventitium; nam filius potest, operam locare patri, & salarium exigere: deduci tamen debent expensæ in eo alendo; non enim tenetur pater, alere filium habentem bona propria, castrensiæ, vel adventitiæ, sicut colligitur ex L. Siquis à liberis. ff. de agnosc. & alendis liberis. At, si filius nullum, nec expressè, nec tacitè, salarium petat, censetur id remittere, pietatis, & gratitudinis causâ.

Addit tamen Ininger de dominio disp. 2. g. 4. n. 4. sub finem. si filius petere non audeat salarium, ex metu reverentialis, posse dein compensationem petere ab hæredibus. Angelus autem, Lopez, & Navarrus, apud Laymanno docent, talem filium posse sibi compensationem occultam facere. Idem docet Bubenbaum l. 3. tr. 5. c. 1. dub. 4. n. 9. citans Dianam, & Laymanno: sed Laymanno citat. n. 12. docet oppositum, quanquam addat, sententiam sibi contrariam non esse im-

probabilem, & servire confessorio posse, ut cum ejusmodi filio, qui patri clam surripuit, mitius agat, nec facile obliget ad restitutionem, nisi ultra estimationem laboris sui surripuisset. Id solum noro, auctores docentes, licitam esse tali filio occultam compensationem, debere judicare, tali filio salarium à patre certo deberi; cum ad licitam compensationem occultam ex communi præsupponi debeat certitudo debiti: de qua tamen fors in hoc casu dubitari posset.

QUÆSTIO III.

De Objecto Domini.

ARTICULUS I.

Quinam, & Quarum Rerum Dominium habeant.

198. **D**ico 1. DEUS habet dominium supremum creaturarum omnium. ita Scriptura Sacra mille locis: & ratio est manifestissima; utique enim, sicut artifex est dominus artefacti, tanquam effectus, à sua arte producti, ita DEUS est dominus creaturarum, quas omnes produxit. Accedit, quod DEUS, ut est primum principium, ita etiam sit ultimus finis omnium: ergo debent omnes creaturae gloriæ ejus servire, & ipse debet de illis ad suum honorem disponere posse. Adde, quod, supposita creaturarum existentia, eis dominari sit perfectio simpliciter simplex: atqui DEO debet tribui omnis perfectio simpliciter simplex, ut Theologi omnes docent: ergo.

199. Dico 2. Ex creaturis solæ illæ sunt capaces domini, quæ sunt capaces rationis. Hæc assertio est omnium, & prob. Leges non conferunt potestatem legitimam, disponendi de rebus in suum commodum, nisi entibus rationalibus, quæ per se sciunt ea potestate uti: neque etiam leges obligant, nisi istis; nec aliquid prohibent, nisi istis; unde bruta dominium habere non possunt. At verò omnes creaturæ rationales, etiam Angeli, sunt capaces domini, ut non est dubium: quæ autem, & in quas res, dominium habeant spiritus isti, ut rectè ait Molina *com. 1. de just. tr. 2. disp. 18.* non potest nobis in hac vita satis constare. Dominium rerum quarundam spiritualium habent, ut actuum suorum: an habeant etiam rerum corporearum, non constat.

Videri de hoc dominio Angelorum meretur Lugo de *justit. disp. 3. sec. 1. n. 5. & seq.* ubi rectè n. 9. advertit, demones non habere jus, transferendi ab uno domino humano ad alium res corporeas, nec magos justè possidere ea, quæ ab illis accipiunt; quia, licet fortè demones, utpote Angeli, uti rebus corporeis possent, non tamen possent eas in alios homines transferre sine maximis turbis. Credo, quod, etsi demones naturaliter tale jus haberent, DEUS eis mo-

do illud abstulisset: certè Theologi omnes sentiunt, quòd, qui adhibitis magicis artibus aliquid, quod ad alterum spectat, acquirunt, domini neutiquam fiant. Sed de his satis.

200. Dico 2. Homo est verè capax domini in res suas, etiam sit infans, aut amens, seu per accidens incapax rationis, ita omnes. Probarur. Inprimis DEUS creavit hominem, ut *prestit piscibus maris, & volatilibus cali, & bestis, univrsaque terra &c. Gen. 1. v. 26. & Psal. 8. v. 8.* dicitur de homine: *Omnia subiecit sub pedibus ejus, oves, & boves, &c.* Quòd autem etiam infantes dominium habere possint, clarum est ex S. Paulo ad *Galat. 4. v. 1.* ubi ait: *Quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt à seruo; cum sit dominus omnium.* Exigit etiam bonum commune, ut infantes dominium habeant; aliàs parentes eis nolent de bonis providere, abundatèque respublica mendicabulis, & malè educatis hominibus. Quod autem necdum possint uti ratione, non obest; dumquòd sint per se rationis capaces; suppletur enim eorum imbecillitas per libertatem, & voluntatem tutorum: vel in defectu horum, per voluntatem respublicæ: quorum acceptatio ex lege sufficit ad acquirendum dominium pupillo. Aliquando, si infans nondum est natus, substituitur ad interim in ordine ad certos effectus persona facta, quæ vocatur *hereditas vacans.*

Item dicendum de perpetuo amentibus; nam, si ante amentiam jus acquiserunt, manet id ut in dormiente: at, si semper amentes fuerunt, discurrendum est de illis, sicut de infantibus. Rectè etiam advertit Molina *tom. 1. de just. tract. 2. disp. 18. & alii communiter*, quòd dominium fundetur in potentia rationali, quæ etiam datur in infantibus, & amentibus, quamvis ligata: non verò fundetur in actu rationali; aliàs nec dormientes haberent jus, quod est clarè falsum.

201. Dico 4. Homo est dominus bonorum sibi extrinsecorum, quæ vocantur bona fortune, sive mobilia sint, sive immobilia: & de hoc nemo dubitat, saltem quoad plurima. Quæstio tantum esse posset, an homo etiam sit dominus elementorum: ad quam respondeo, posse dici eorum dominum, saltem imperfectum quoad usum. Non nego, eum esse pluribus in casibus dominum perfectum: sed, cum hoc non videatur universaliter esse verum, sufficit, ei tribui dominium imperfectum.

De terra difficultas non est: sed nec de igne; cum utique ignis in alicujus, e. g. Petri fornace accensus, sit sub ejus jure. Aquæ etiam dominus est homo, ut patet in fontibus, & fluminibus, quin & in mari, de cujus dominio certant regna sæpissimè; quia hoc dominium secum fert utilitates magnas, ratione navigationis, & commercii, piscationis, vectigalium &c. Aeris etiam saltem eatenus dominus est homo, quatenus habet jus eo utendi ad respirationem, & alia: imò &

& aves in eo trajiciendi, molendina ab ære movenda struendi, aeris liberum meatum, vel lucem per eum propagatam, impediendi, vel non &c. Sæpissimè tamen non potest homo de elementis perfectè disponere, aut pro libitu eis uti &c. unde, nisi multæ lites de nomine fiant, probari non potest, hominem esse dominum perfectum elementorum.

202. Dico 5. Homo est dominus bonorum famæ propriæ, & honoris, ita communis. Prob. Homo famam, & honorem acquirit suis meritis, & actionibus, ut alia bona: ergo est eorum dominus. Confir. Potest homo licitè se infamare, revelando occultum suum crimen verum (mentiri enim nunquam licet) ad petendum consilium, vel etiam ad evitandam fortunam atrocissimam: imò aliquando debet se infamare, e. g. quando alteri non potest aliter restituere famam ablatam, quàm se infamando, e. g. fatendo, se falsum dixisse: iterum potest homo alteri condonare restitutionem famæ læsæ: hæc non posset, nisi esset dominus famæ: ergo.

Hinc etiam S. Thomas 2. 2. q. 73. art. 4. ad 1. ait: *Sui arbitrii est, detrimentum sue famæ pati, nisi hoc vergat in periculum aliorum*: quod ultimum veritè additur; sæpe enim infamia unius conjuncta est cum infamia aliorum, e. g. familia, religionis, complicium: & tunc non est licitum, se ita infamare, ut redundet infamia in alios: eoque casu dominium hoc est ligatum. Sæpe etiam fama nostra est necessaria proximis, quos non possumus juvare, si infames simus. Tandem nequè licet absque justa causa famam prodigere, sicut nec pecunias: & hinc quivis noster *Eccl. 41. v. 15. Curam habe de bono nomine.*

203. Dico 6. Homo est etiam dominus libertatis suæ, ita communissima omnium. Prob. 1. *Exod. 21. v. 5. & Deuter. 15. v. 16.* dicitur, quòd homo, qui liber exire posset, possit se in servum perpetuum tradere domino: ergo. Confir. Venditionem sui in servum, factam ab homine libero, admittunt etiam jura civilia, sed, ut habet glossa in *§. 4. Instit. de jure personarum*, sub his conditionibus. 1. ut, qui venditur, sit major viginti annis. 2. ut sciat, se esse liberum. 3. ut ea intentione permittat, se ab alio vendi, ut ipse de pretio participet. 4. ut re ipsa de pretio participet. 5. ut emptor putet, ipsum esse servum. Unde nunquam potest aliquis liber seipsum vendere; aliàs emptor adverteret, eum esse liberum, contra quintam conditionem.

204. Dico 7. Homo potest esse dominus alterius hominis, ita communissimè omnes: & patet ex præcedenti numero; potest enim. 1. unus homo emere alterum, liberè se permittentem vendi: potest etiam, ut supra dixi, emere aliquando filium à patre &c. 2. Potest quis acquirere servum jure belli, de quo dictum n. 190. 3. Potest quis acquirere servum justa condemnatione; ut enim alia poenæ, ita & servitus potest propter delicta statui. 4. Potest

etiam quis fieri alterius servus nativitate; nam partus sequitur ventrem: & natus ex ancilla, est servus, tanquam fructus à re, ad dominum spectante, productus, vel certè à republica domino assignatus: ubi tamen notandum: si tempore conceptus, vel partus, aut alio intermedio, mater fuit libera, partus etiam liber erit: nec nocet ei præcedens, vel subsequens servitus. *f. Sed & si quis Instit. de ingenuis.* An autem fideles possint esse servi infidelium, vide Lugo de *justit. disp. 6. sec. 2. v. 19.*

205. Dico 8. Homo non est perfectè dominus vitæ propriæ, ita omnes contra illos ex Donatistis, qui etiam dicti sunt *Circumcelliones*, seqe passim interimebant, rati, sic se martyres fore, ut refert S. Augustinus de *heresibus. heres. 69.* & alibi. Dixi perfectè; nam imperfectum dominium, seu ulumfructum, vel usum juris suæ vitæ habet homo. Prob. conclusio potissimum hoc ipso communissimo omnium sensu, juxta quem in hanc sententiam afferuntur, & explicantur plures textus S. Scripturæ: sic *Sapientia 16. v. 13.* dicitur: *Tu es enim Domine, qui vitæ, & mortis habes potestatem.* & *Deuter. 32. v. 39.* dicit DEUS: *Videte, quod ego sim solus... ego occidam, & ego vivere faciam*: ex quibus inferitur, quòd homo non possit seipsum occidere, adeoque non habeat plenum dominium in suam vitam.

Confir. 1. ex S. Augustino, qui *l. 1. de civitate DEI c. 20.* sic ait: *Restat, ut de homine intelligamus, quod dictum est: Non occides: non alterum: ergo nec te; neque enim, qui se occidit, aliud, quam hominem occidit.* Idem S. Augustinus *tract. 51. in Joannem post medium* sic scribit: *Petro autem dixit Christus significans, qua morte glorificaturus erat DEUM: Cum esses junior, cingebas te, & ambulabas, quo volebas: tunc autem senueris, alter te cinget, & feret, quo tu non vis: ubi satis expressit, non à seipso, sed ab alio debere occidi, qui vestigia sequitur Christi.*

Confir. 2. Si homo haberet dominium perfectum in vitam, illud accepisset à DEO, à quo debet omne jus provenire: atqui id à DEO non accepit: ergo, prob. mi. non acquisivit id per legem naturalem, vel quasi naturalem, n. 26. explicatam; nam si homo ex tali lege haberet plenum dominium vitæ, posset seipsum occidere vi legis naturalis: atqui vi legis naturalis debet potius se conservare; quia vel maximè inclinatur instinctu naturæ ad sui conservationem. Neque etiam illud dominium acquisivit per aliquam legem positivam DEI; quia nulla existit, imò Sacræ Scripturæ contrarium docent: ergo, vide alias rationes apud D. Thomam 2. 2. q. 64. n. 5.

206. Dico 9. Homo neque est perfectè dominus suorum membrorum, ita rursus omnes. Probarur hæc conclusio ratione, in secunda confirmatione præcedentis conclusionis adducta; nam ista eodem modo militat pro membris, ac pro vita ipsa: & hinc